

ADATTÁR.

BAJZA JÓZSEF CSALÁDI LEVELEI.

(Első közlemény.)

Bajza József 41 családi levelét adjuk át a nyilvánosságnak. Halálának félszázados évfordulóját akarjuk ezek közlésével is megünne-
pelni. Kiadásuk teljesebbé teszi azt a képet, melyet eddig irodalom-
történetünk a nagy költőről és kritikusról rajzolt.

A legutóbbi időkhöz a családi kegyelet őrizte e leveleket. Az özvegy,
majd a leány örködött féltékeny gonddal felettük. Idegent nem enged-
tek bepillantani ereklyéikbe. A nagy férfiú intését követték, a ki ezt
írta egyszer: »Kérlek leveleimet ne mutogasd senkinek. Azok csak
neked vannak írva. Én nem szeretem érzéseimet mindenki előtt kitárni.
Kevés ember van, ki az ilyet meg tudja érteni s minek azt másnak
tudni, a mi csak neked van írva?«

A kitűnő apának kiváló leánya immár követte apját az örök
dicsőség honába. Ezzel eltávozott e földről az utolsó személy, a ki e
levelekben mélyebben érdekelve van. A család elérkezettnek látta az
időt, hogy e levelek a nemzet köztulajdonává legyenek. A családi kincse-
ket örökösük Bajza Aladár a Nemzeti Múzeumnak ajándékozta, e sorok
írója meg ezennel közrebocsátja őket.

Bajza József kétségtelenül olyan alakja irodalomtörténetünknek,
kinek legaprólékosabb dolgai is számot tarthatnak az érdeklődésre.
Annál inkább e levelek, mert ezek igen fontos adalékokat tartalmaznak
úgy írói, mint egyéni vonásainak ismeretéhez. Nagyon becsesek e leve-
lek már csak azért is, mert ilyen őszintén nem tárja fel lelkét Bajza
seholsem, legfellebb a Toldyhoz írt ifjúkori leveleiben.

A hidegnek tartott kérlelhetetlen polemikus, mint a leggyöngé-
debb férj és legszeretőbb apa lép elénkbe nejéhez írt leveleiben. Csupa
szív, csupa légység, csupa szeretet az egész ember, mintha legszebb

verseit olvasnók. Valóban ritkítja párját az olyan bensőséges családi élet, a milyen e levelekből élénk tárul. Bajza maga megírja, hogy ő nem olvadozó és mézes férj (3), nem hajtja örökké azt, hogy mennyire szereti feleségét (4), de senki oly igaz szerelemmel nem csügg feleségén, nélküle elhagyottnak és magányosnak érzi magát (15), vele még az elveszett haza romjai közt is tudna élvezetet találni (36).

E nagy szerelemre méltó volt Bajzáné. Ha otthon volt szülei házában — ilyenkor kelt e levelek nagy része — majd elepedt férje után (6). Sokkal nevezetesebb azonban ennél az a szerep, melyet a megpróbáltatás napjaiban férje körül betöltött. Ő gondoskodott bujdosó férje jóllétéről (36), ő járta ki, hogy az üldözés megszűnjék (40), és mikor bekövetkezett férje szellemének elborulása, egyrészt mindent elkövetett szegény ura szenvedéseinek enyhítésére, másrészt meg bátor kézzel hozzáfogott a család vezetéséhez és szerencsésen fenn is tartotta gyermekeit. Férje halála után az ő emlékének szentelte még hosszsan kinyuló életét. (Meghalt 1885. máj. 24-én.)

Nem volna teljes e mintaszerű családi élet rajza, ha meg nem emlékeznénk arról a nagy szeretetről és lelkiismeretességről, melylyel Bajzáék gyermekeiket nevelték. Levelezésük főleg gyermekeik körül forog. Lenke a család szeméfnye, még a bujdosás keserű napjaiban is büszkeséggel említi Bajza, mennyire tetszik a kis lány mindenkinek (36). Jenőt is nagyon szereti, de lángszellemét, úgy látszik, nem fedezte fel. Olvassuk el a remegő sorokat, melyeket egyszer a nagybeteg fiuról ír (23) s lehetetlen meg nem illetődnünk.

Bajza családi életének rajza mellett több becses életrajzi adatot is tartalmaznak e levelek. Így Bajza 1842-iki felvidéki útja tisztábban áll belőlük előtünk mint eddig (13, 14), megtudjuk, hogy 1844-ben is tett egy nagyobb kirándulást Hevesbe, a mikor is élénk részt vett a vidéki élet örömeiben és nagy gyönyörűséggel hallgatta a magyar népdalokat (17). Pontosabban megismerjük bujdosásának történetét is. 1849 elején Pásztón Platthyéknál és Csécsén Fráter Páléknál rejtőzködött leginkább (25, 26). Második bujdosását Czeglédén át kezdte (30) és a világsi fegyverletételig megfordult Nagykőrösön, Kecskeméten, Szentesen, Szegeden és Aradon (31, 32, 33). Az eddig is ismert volt, hogyan bujdosott Vörösmartyval tanyáról-tanyára Nagykárolytól egész Fegyvernekig, de innen határozható meg nevével való első találkozásának dátuma: október legvége (35, 36) és innen tudjuk meg, mennyire kellett rettegnie üldözőitől; nem is mert saját nevének még írni sem. Kovács Vinczének, Balla Józsefnek, Borsodi Józsefnek írja magát, feleségét hugának és barátnőjé-

nek szólítja s úgy ír, hogy a sorok közt kell olvasni (33—37). E levelekből állapítható meg, hogy 1849. decemberében nemcsak egyszer titkos látogatásra jött be a fővárosba, hanem neje utánjárása következtében végleg otthon maradhatott (40). És végre az Antal bátyjához intézett levélből tüzetesebb felvilágosítást nyerünk a szabadságharcz utáni szomorú anyagi viszonyairól (41).

Pár jellegző vonást is találunk itt Bajza egyéniségére nézve. A ki írói pályáján úgy áll előttünk, mint a legnagyobb kérdésekért harcoló férfi, egyszerre csak mint a háztartás legapróbb részleteivel is törődő családapa lép elénk (8). Azután meg a ki mint író csak komolyan, vagy metsző gúnnyal szokott írni, egyszerre a legkedvesebb enyelgés hangjában is remekel (5). Meglepő új vonásokra egyébként nem bukkanunk, de a régiek többször jobban kidomborulnak.

A korabeli irodalmi és politikai hírekből is sokat hallunk. Mellőzve kisebb jelentőségű irodalmi dolgokat (12, 16, 31), csak kettőre utalunk. Az egyik a Kuthy házasságára, illetőleg válására vonatkozó közlések, melyeket valószínűleg azért írt meg feleségének, mert Kuthyné is komáromi lány volt, mint Bajzáné is (5—7), a másik pedig az, hogy 1849-ben Bajzát harmadszor is meg akarták tenni a Nemzeti Színház igazgatójának (28, 29).

A szabadságharcz szállingózó híreit is szorgalmasan közli feleségével (22, 28, 29, 31). Kossuthról, a kivel bizalmas viszonyban volt, mint félhivatalosának szerkesztője, szintén feljegyez egy pár apróságot (20, 21, 29). Csekélységek, de Kossuth minden dolga fontos reánk nézve. Megemlíti egy levelében a *Futár* című politikai lapját is, melyből tudvalevőleg csak egy szám jelent meg, de az is ismeretlen (29).

Nem akarjuk egészen kiaknázni e levelek érdekes tartalmát. Ennyit is csak tájékozásul és nem ajánlásképen soroltunk fel. Jobban beszélnek a levelek minden dicséretnél. Érdekes voltuk mellett megnyeri az olvasó szívét mesterkéletlen egyszerűségük. Írójuk sohasem gondolt arra, hogy levelei a nyilvánosság elé kerülnek, épen ezért nincs is bennük semmi kiczirkalmazottság. Magukon viselik írójuk komoly, férfias, de jó indulatú jellemét épen úgy mint más művei is, csakhogy itt egészen fesztelenül lép közénk Bajza József nagy alakja.

I.

Aug. 4. 1838.¹

Édes lelkem Julcsám,

Ma délben tudtam meg, hogy Beóthy Zsigmond haza megyen s délután annyi sietős dolgom volt az Athenaeummal, hogy csak néhány sort írhatok, azt t. i. hogy egészséges vagyok és téged szeretlek.

A gőzhajó, mint ma a hivatalnál megtudtam, a jövő *kedden* és *szombaton* megyen Komárom felé, az az e hónap 7. és 11. és így én 11-dikén estve lehetek Komáromban. Ne búsulj édes lelkem, már csak hat nap van hátra. Hat nap mulva megint veled leszek! s olly forrón öllelek meg, mint egybekelésünk boldog napján.

Írj lelkem, szívszakadva várom leveledet, Hétfőn megint veszed soraimat. Isten ótalmazzon minden lépteden. Örökké tied!

(Aláírás helye levágva.)

II.

Édes lelkem Julikám,

Képzeld a gőzhajó nem szombaton, hanem pénteken holnap indul. Ma tíz óraker tudtam meg történetesen. Most ez mennyi zavart csinál az én dolgaimban nem képzelheted. Alig lophatok időt, hogy e pár sort írjam neked, édes kedves nőm.

Én ma egész nap dolgozni fogok, rémitő sokat, és holnap indulni. Hogyan történhetik ez meg, magam sem tudom, de meg kell neki lenni. Te e levelet holnap venni fogod s egy pár órával utána venni fogsz engemet is, ha szeretsz. Leveleidet, a kedveseket, mind megkaptam; az utolsóra már lehetetlen írva felelnem, *szóval* fogok.

Élj szerencsésen, édes lelkem; alig várom, hogy láthassalak. — Ma szél fúj, holnap is szeles idő lesz; magad ne jőj ki a gőz hajóhoz, hanem tégy valami rendelést, hogy valaki elvezessen hozzátok. Csókolom azt² jó szivedet, mélylyel engem szeretsz.

Pest aug 9. 1838.

Józsida.

A gőzhajó délután 6 óra körül szokott Komáromba érkezni.

III.

Édes lelkem Julcsám,

Szerencsétlenségtek igen megrémített. Alig mult el egy csapás — szegény anyám halála³ — s ime jó a másik véletlen, hol (mint leveledből értem) csak hajszálon függött életetek. — Azt irod ne aggódjam rajtatok, mert már semmi bajotok sincs. Igen, édes Julcsám, de lehet-e e dologban hinni szavaidnak? Te alkalmasint épen azért, hogy engem megnyugtass, talán nem is irtad meg híven, a mi történt. Én aggoda-

¹ Bajzáné válasza, sajnos, mind hiányoznak. Bajza József családi levelei közül már Badics Ferencz közölt kilenczet a maga derék Bajza-kiadásában. Ezeket lásd ott.

² Sic.

³ Bajza édesanyja 1839-ben halt meg. Ebből lehetett megállapítani e levél keltét.

lomban vagyok és leszek, meddig nem látlak benneteket. Kérlek, ha haza felé utaztok legyetek vigyázóbbak a kocsisra, őket nem kell magokra hagyni, hanem szüntelen szemmel tartani, kivált az olyan fiatal gyerekeket, minőket forspontnál gyakran kap az ember; nem kell engedni, hogy árkok mellett, hidaknál, folyón át sebesen hajtsanak és hegyen le a lovakat sebesen bocsássák. Véletlen eseteket, millyen például a lovak megijedése, nem lehet elmellőzni, de az úti szerencsétlenségek nagyobb része csakugyan az ostoba és szeles kocsisok által okoztatik. Azért igen kérlek, légy figyelemmel kocsistokra.

Hírednek, hogy csak ünnepek után jötök vissza, igen örülnék, ha e szerencsétlenség nem ért volna benneteket; de így most már óhajtánám, hogy minél előbb itthon legyetek.

Betegségedről — csontfájásodat értem — nem irsz édes Julcsám semmit, sem arról nem, érzed-e sikerét Ivanovics orvosságának? S használ-e a falusi levegő? Ez ugyan mostani leveledben megbocsátható, midőn lelked egy nagyobb baj leírásával volt tele, de jövő leveledben legalább tudósíts ez iránt.

Nekem, édes lelkem, semmi bajom, kivéven, hogy te nem vagy itthon, hogy nem tudlak közel hozzám a harmadik szobában; és dolgozásaim alatt nem hallom lépteidet, járásod kelésed vagy szavad, mellyekhez már annyira szokva vagyok, hogy nélkülök pusztaságot érzek körülöttem. Azonban ez nekem mind csekélység, ha azt tudom, hogy az alatt az én Julcsám a jó falusi levegőben épül, egészségesedik, lelke felvidul rokonai közt, kik őt szeretik s kiknek őt szeretniök kell jó szívéért, szelidségéért és eleven lelkéért. — Édes, kedves jó Julcsám, így várlak én téged haza jó egészségben és vidáman: azonban ha nem így jössz is, ha betegség is fog visszakisérni, és ha lelked komor lesz is, mindig a legforróbb szeretettel foglak karjaim közé zárni és egyiránt jó és rossz szerencsédben bizonyítani, hogy ha bár nem vagyok is a legolvadozóbb és mézesebb férj, de a legbecsületesebb és ez életben legjobb barátod én vagyok.

Isten veled, édes kedves jó Julcsám, veled és a kis Lenkével.
Forrón szerető

Józsida.

(A dátum helye levágva.)

IV.

Édes, kedves Julcsám,

Nem tudok mit írni, mert tegnapelőttől maig semmi sem történt körülöttem, a mit megírni méltó volna: de hogy ígéretemet megtartsam, irok habár egy pár sort is, s ha egyebet nem, olly dolgot irok, a mit úgy is tudsz: hogy *szeretlek*. Ez ugyan mindennapi szó olly férj és feleség között, kik együtt jól élnek, de nálam nem mindennapi, részint azért, hogy sűrű ismétlés által közönségessé ne váljék, részint pedig, mert a mit mindennap gondolok és érzek, arról feleslegnek tartom sokat beszélni. Férfiaknak úgyis nem annyira szóban, mint inkább tettekben illik magát kifejezni.

Tegnap s tegnapelőtt Pesten olly hűs levegő volt, hogy aggodalomban vagyok, valljon nem történt-e valami baja a' kis Lenkének? Nem hűtötte-e meg magát, mert az ollyan parányi lénynek igen könnyen megárthat bármi kis szél-legyintés. — Utazástok, képzelem, igen kellemtelen volt, mert olly sokan voltatok azon egy kocsiban, hogy mozdulnotok is alig lehetett.

Bátyámnak tegnap irtam Orosziba, de meddig választ kapok, addig te visszajősz. Már rég kellett volna válaszolnia, én nem tudom, mit gondoljak késedelméről.

Szakácsnéd még Pénteken reggel elment.

Isten áldjon meg Édes kedves Julcsám és szeress. Üdvezlem szüledet és testvéreidet. Örök hived

Pesten máj 11. 1839

Bajza

(A kis Lenkét csókold meg helyettem.) Leveledet mikénti utazástokról várom.

V.

Édes lelkem Julcsám,

Én szombaton este kilenczed félkor érkeztem meg, s mindjárt tegnap akartam irni hozzád, de Schedel s egy pár látogató egész délelőtti időmet elvevék. — Itthon Julcsa által mindent a legjobb rendbe hozva találtam, még a gombostűk sem voltak elfelejtve; épen olly rendbe, mint Julcsától várni lehetett. Mert tudnod kell, és ha eddig nem tudtad volna, halld most tőlem, hogy az én Julcsám derék menyecske. Néha kicsit feledékeny, kicsit szeles, de semmi majd elhagyja, ha koro sodik. Érzékeny is szerfelett és aggódó és félnék, még a légy-dongástól is megjíed: de ő avval nem árt senkinek, egyedül csak magának; ez ugyan elég baj, mert a mi neki az nekem is ártalmamra van s ki őt bántja az bánt engem is; és így mikor Julcsa sír, aggódik búsúl, akkor mindig engem is bánt. Azonban sebaj! az idő meg fogja edzeni az ő lelkét is s megtanulja, hogy a mit változtatni nem lehet, minek meg kell lenni, azt csak türelem teheti elviselhetővé. Ha ezen kis gyengeségeit leszámítjuk Julcsa azután a legjobb asszony a világon. Szíve olly gazdag jóságban, hogy ha belőle őt más asszonynak adna kölcsön, még akkor is egyike lehetne a legjobb szívű nőknek. Némelyek azt mondják, hogy Julcsa takaros, derék menyecske, mi annyit tenne, hogy szép. Én azt mondom, hogy ez csak természetére illik, melly sugár és nyulánk; arcában nem szépség van, hanem valami más mi ennél többet ér: *kedvesség*. Szemei nem feketék és nem is kékek és még is szeretem őket, mert lélek látszik bennök és részvét és érzés és ha rám néznek *szerelem*. Sokat lehetne még Julcsáról mondani, mikkel be fogna bizonyodni, hogy ő ollyan magyar menyecske, kit szeretni kell, mihelyt az ember közelebről megismerkedett vele: de mi szükség van erre? Julcsában azon szép tulajdonság is megvan, hogy bízik bennem és hisz szavamnak és elhiszi ha mondom, hogy van valaki, a ki őt nemcsak úgy tréfából, hanem komolyan szereti.

Leveledből, melyet az asztalon hagytaál értettem, hogy te csakugyan kocsit fogadtál. Valljon édes Julcsám nem csináltál-e magadnak egy pár forint meggazdálkodásáért alkalmatlan utazást? Ezt nagyon nem szeretném. Gazdálkodnunk kell; arra szükségünk van, de okosan. Olly alkalmatosságon utazni, mit az ember vendéglőben szerez, csak amúgy történetesen, alkalmasint nem asszonyoknak való utazás.

A kis Lenke nagy becsületet szerzett neked Földvály Gyuriné előtt. Zsófi húgom beszélte, hogy nem győzi magasztalni, milyen szép és kedves gyermek: férje azonban azt mondta, hogy te jobban tetszel neki: vigyázz magadra Julcsa, ez veszedelmes szó! — Testvéreim, kivált Zsófi, és Gyuryék¹, valamint Földvály Ferenczné is, ismeretlenül, köszöntenek. Zsófi szerette volna látni kis lányodat. Tóni neked egy mérő babot küldött, és egy jó darab szalonnát és fél akó bort adott.² A bort majd le vitetem hordóstól a pinczébe, de a szalonnával nem tudom mit csináljak, mert a Speis kulcsát elvitted. Mogyorót is küldött neked Tóni vagy 4 itczét, de ez még korán volt szedve s félig elromlik; azt ígerte, hogy szerez téltre valót is későbben.

Orosziból irtam neked egy levelet. Megkaptad-e?

Egészségben találtad-e szüléidet? Tóthné ott van-e még? Szívesen köszöntöm mindnyájokat.

Kuthy, azt hallom, kibékült feleségével s e napokban színházban voltak s ott Kuthy ismét a gyöngédet, az érzékenyet játszotta neje körül. Az izlés sokféle. Én ha nő volnék s férjemtől elszökkném, nem igen fognám magamat pár évig ismerőseim előtt mutogatni, hogy újjal intsenek rám.

Csókollak édes kedves Julcsám; csókold meg Lenkét helyettem.

Leveled már itt lehetne. Nyugtalanul várom azt, mert nem tudom szerencsésen utaztatok-e.

Isten veletek.

Pest aug. 19. 1839.

Józsida.

VI.

Édes Julcsám,

Csepről irt leveledet vettem és örültem, hogy baj nélkül utaztál és hogy kis lányod olly jól viselte magát, de megvallom annak nem örültem, hogy itthon nélkülem töltött két napod olly epekedésben huztad ki. Édes Julcsám, hidd el nekem, hogy erős vas akarat, tömérdeket lehet magunkban legyőzni s hogy az akarat bennünk erős legyen, az sok részben, magunktól is függ. Hogy te, ki különben elég találékony és élénk eszű vagy, ne tudnál lelkedből megnyugtató gondolatokat meríteni, midőn valami kellemetlenség ér, alig képzelhető. Te alkotásodnál fogva szerfelett érzékeny vagy, a szerfeletti érzékenység hajlandó magát egészen átengedni a búnak, a keservnek s ha valami éri, mintegy jól esik neki az epedés. Ez gyengesség, mellynek ti nők jobban vagytok

¹ Sic!

² Bajza Antal.

kitéve, mint mi férfiak, de a gyengeségeket le kell küzdenünk magunkban s ki kell állani tudni néha a szélvészeket is, melyek nélkül nincs emberi élet. Mi lesz akkor belőlünk, ha minden kicsinység vigasztalhatatlan lesz. Ha neked az is már olly nagy dolog, hogy tőlem egy pár hétre elválsz, ugyan mivé lennél, ha valami igazán nagy csapás érne? Mert egy pár hétre elutazni férjednek és tőle távol lenned, a nélkül hogy ezen távolléteből és elutazásból legkisebb veszedelmet lehetne józanul következtetni, ez a kicsiny dolgok közt is igen kicsiny. — Ivanovics tegnap nálam volt s előhozakodván rólad, azt mondotta: hogy neki mint orvosnak alkalmá van nagyobb tapasztalásokat tenni, de ez a te szerfeletti érzékenységed neki is igen feltűnő s ha nem ügykszel magadat ellene edzeni, ha könnyen által adod magad érzéseidnek, azok el fognak idő előtt emészteni. A minthogy én azt hiszem, ez az oka, hogy sokat vagy beteges és hogy soványkodik, mert neked akár van ok rá, akár nincs, mindig kell valamin tűnődöd, pedig semmi sem rontja az embert annyira, mint az ilyen örök aggodalmú lélekállapot. Neked magadnak kellene igyekezned, hogy jó kedvű és vidám légy, sokat ne vess és apró dolgokon túl tedd magad. Most azt reméled, hogy neked a levegőváltás használnod fog, — bizonyosan fog használni, de ha szüntelen rajtam aggódol ott is, akkor tégy le ezen reményedről.

Testvéreim mind egészségesek; köszöntenek. Most ők sokat disputálnak, természetesen, mert osztoznak. Zsófi nem szeret lakni Mukival és Lenczivel, de testvéri szeretetből tűri őket, mert ha ott hagyja őket, úgy mond, elpusztulnak. Úgy látszik ő Tónihoz fog majd később menni lakni, kít tútorának is választott¹. — Én keveset végeztem, és az idén alig ha ismét ki nem kell rándulnom vagy négy napra. Tudom ez téged ismét megdöbbsent, de édes Julcsám akárhogyan gondolkodol, neked végtére még is rá kell szoknod az effélékre; annak nincs egyéb orvossága.

Azt írod, hogy szüretig tartóztatnak vagy inkább marasztalnak szüléd és hogy én mit mondok hozzá? Én édes Julcsám mondtam neked, hogy ha elmégy maradj legalább három hétig otthon, mert egy pár napi ott mulatás nem érdemli meg az úti alkalmatlanságot. Azonban, ha előbb kedved van haza jöni vagy ha három hétnél tovább, akár szüretig, óhajtasz elmaradni, tedd. Az természetes, hogy nekem avval csinálsz nagyobb örömet, ha igen sokáig el nem maradsz, de viszont nem vagyok olly önző, hogy ha kedved vagyon elmaradni, vágyadnak ellenállván, haza idézzelek. Egyéb iránt én tudom, hogy ha erősen felteended is, szüretig maradni (a mi azt hiszem sept. 20. előtt nehezen fog megesni) nem lesz képes föltételed teljesíteni, mert téged vágyaid haza fognak űzni. Szüretig maradni, édes Julcsám? Azt te nem vagy képes; azonban, ha kedved van hozzá, próbáld meg. A próba is érdemel egy kis áldozatot s én ha akarod, elszánom magam rá, hogy addig nélküled maradjak.

Küthyval találkoztam az utcán. Azt mondá, hogy felesége visszajött és hogy minden jól van. Én nem kérdezgettem tovább; mert illy

¹ Bajza testvérei: Mihály, Antal, Lőrinc, János és Zsófia.

kényes dologban nem illik a kérdezetés. Adjon isten nekik jó szerencsét, de én nem remélek. Az a mód, a mint Kuthyné férjét elhagyta, nem mutat gyengédségre, pedig micsoda asszony az olyan, kiben gyengédség és finom érzés nincs? Attól én nem várok semmi női érényeket.

Lelkem Julcsám, ha szeretsz, ne aggódjál, légy jó kedvű, vidám. Nekem semmi bajom nincs, mi szükség miattam epedned? Nyugodjál meg azon gondolatban, hogy engem szeretsz s abban, hogy én napról-napra inkább meg vagyok győződve, hogy te nekem való vagy s mindig inkább hiszem, hogy ha igen gazdag, s igen szép asszonyt vettem volna is el, oly kedveset, oly jót mint te nem találtam volna. Szerelmed nekem mindent kipótol, mindent megad, mit házasságtól várhatni. Éljen boldogul, csókold meg Lenkédet s gondold, hogy ő az enyém is. — Idvezlem szüleidet, testvéreidet. Csapóék köszöntenek, ma nálók ebédelek.¹

Pest aug. 22. 1839.

Józsíd.

VII.

Édes Julcsám,

Tegnap leveled vétele után azonnal mentem Ivanovicshoz. Azt mondotta, hogy a kis lány hasmenése nem a fogkeléstől van, mert akkor nem volna oly nagy mértékben mint írod, hanem vagy hűléstől, vagy valamely más bajon akar a természet önmagától segíteni, a mi gyakran történik. Itt küldöm az orvosságokat.

1. szám hasmenés ellen való; ebből minden hasmenés után 3 (három) szemet kell adni.

2. szám az álmatlanság ellen; ebből kell adni este nyolc órákor 5 (öt) szemet.

Leveledből azt veszem ki, édes Julcsám, hogy ismét meg vagy ijedve és zavarodva a kis gyermek miatt. Én írás-módomból is rád ismerek már. Te másszor körülményesebb és bővebb vagy leveleiben, most igen keveset írsz, még azt is alig érinted, mikről én neked írtam; ezt másszor nem szoktad mellőzni. Nem kell azon mindjárt megrémülni, édes kedves jó Julcsám, ha a kis gyermeknek baja akad. Az igen is szokott dolog, s azért nincs mindjárt veszedelem, mint te képzeled. A köhögés ellen nem küld Ivanovics orvosságot, az úgy mond magától is elmúlik a náthával együtt. Ezeknél én nagyobb bajnak tartom azt, hogy te nem alszol; ez ismét ártani fog egészségédnek.

Csodálom, a mit írsz, hogy nálatok még mindig igen hideg van, holott itt igen szép meleg napok járnak. Hogy reggel és este hús legyen a levegő, annak már itt van ideje, mert september következik.

Ird meg, édes Julcsám, mire határoztad magad, meddig akarsz elmaradni?

Klúthyval tegnap beszéltem. Azt mondotta, hogy elválik feleségétől. Feésége ma utazik haza Komáromba anyjával. Ki oka ezen történetnek nem tudhatni, mert Kúthy beszédéből az ember nem lehet okos.

¹ Csapóék Bajza sógorai voltak feleségéről.

Ő egyéb iránt nem szépen viseli magát, mert feleségéről még színészek előtt is olyakat beszél, a mi nem illik.

Többet irnék, édes Julcsám, de vármegye gyűlésébe sietek, mert már tizedfél óra. Azért isten áldjon lelkiem Julcsám, kis lányoddal együtt. Csókollak benneteket.

Tudósíts, hogy fordul egészsége Lenkének, hogy nyugodtan legyen és irj magadról is, ki nekem mindenem vagy.

Pesten, aug. 28. 1839.

Józsíd.

VIII.

Édes Julcsám,

Ma reggel vettem leveledet, melyet nem tudom mikor irtál, mert adat nincs benne feljegyezve és elmeneteled után csak ötöd napra vettem. A levél kezdetéből azonban, mely így szól: »Az estve nyolcz óra-kor értünk ide« gyanítom, hogy szombaton reggel irtad, mind a mellett, hogy ide csak hétfőn érkezett, mint a posta-bélyeg mutatja és én csak ma (kedden) kapám.

Igen sajnállak, kedves Julcsám, hogy oly alkalmatlanságokat kelle kiállnod a gőzhajóróli kiszálláskor, mint leveledből értem, de bocsáss meg, ennek magad vagy oka, ha vagy irtál volna, mint sürgettelek, vagy velem irattál volna egy pár sort édes anyádnak, az rendelést tett volna, ez alkalmatlanságok kikerülésére. Szerencse még, hogy meg nem betegedtél a láb-átázás miatt, vagy valami más bajotok nem történt oly sötét éjjel.

Az nem okosság tőled, hogy Csepre ki nem mentél, ha mindjárt 3 pengő forintot kértek is. Mit csinálsz Komáromban magadban? És fiadért mentél fel leginkább s azt sem láthattad meg mindeddig. — Reménylem, hogy e levelemet már Csepen veended.

Itt semmi újság sem történt elmeneteled óta. Itt is szüntelen esik. A konyhán sokat alkalmatlankodnak, még csak tegnap készítették el mindent, de *csak a konyhán* — a kályha-lyukakra mindenütt vas ajtókat csináltak s most konyhádnak igen csinos lesz mint valami szoba és ment minden füsttől. Ma a házi-asszony is itt volt; a Spaar-Heerdet kicsinli és azt mondta, hogy el nem fogadhatja Pokornyitól olyan árban t. i. 350 ft a Spaar-Heerd, a konyhának elkészítésével. A franklin-kályha csövei még sincsenek meg. A pinczével sem vagyunk sehogy. A házi urat többször kerestem, de nem bírom megtalálni; az asszonymnak említettem egy pár szóval, de az csak biztatott. Egyéb iránt úgy látszik, hogy mind az úr, mind az asszony igen becsületes jó emberek s így nem félek valami csalfaságtól, minő a pesti házuraknál divatos.

Rajtam ne aggódjál én gondját viselem magamnak; csak te vigyázz magadra, egészségedre s vigyázz kivált ha kocsin utazol, hogy ismét valami ne érjen.

Tisztelem édes anyádat és a csepiket mind, csókolom Lajost és Lórikát és a többieket.

Majd el is feledém. A mult szombaton egy leveled érkezett édes anyádtól. Megbocsáss, hogy feltörtem: gondolám, hogy olyan is lehet

benne rád bízva, mit én is teljesíthetek. Panaszkodik édes anyád pontatlanságtokért (a tiedért és Csapónéért), kik haszontalan vártok magatokra s még csak nem is tudósítjátok. E levélből értem, hogy Lajos bátyád egy csinos árva lányt szerzett neked főzőnének. Csókold meg érette kezét. Bére csekélység, többet is adhatsz neki és adj minden esetre, ha jó lesz. Zsuzsin¹ pedig, mint anyád is, ismét tanácsol, ha csak lehet, adj túl, mert evvel a hóbertos bolonddal nem fogsz boldogulni. Ez már szinte kitanulta, hogy lehet és kell téged bosszontani. Azon esetre, ha kapsz jót, azaz olyat, ki a gyermeket szereti és gondját is tudja viselni, fogadj mást. Zsuzsinak semmi egyéb baja nincs, csakhogy csúf indulatos természetű, különben a gyermeket rá lehetne bízni és a házat is mert nem lop: de téged ez a Zsuzsi agyon-boszont, és azért túl kell rajta adnod, ha csak lehet.

Írj nekem a kis Jenőről. Csókollak, édes kedves Julcsám, Lenkéd-del és Jenőddel együtt; Szerető férjed

Pest. oct. 20. 1840.

Józsi.

IX.

Kedves Julcsám,

Dél előtt 11 óra van s leveledet csak most veszem s azonnal válaszolok rá, hogy minél előbb megkaphasd és még felelhess, mielőtt én is gőzhajóra szállnék, hozzátok utazandó. Ha te, édes Julcsám már akkor itthon akarsz lenni, mikor a vásáros hajók ideérkeznek, akkor itt kell lenned novemb. 6-dika körül, mert az elővásár hete már 9 kezdődik. Én pedig nem mehetek fel előbb mint oct. 30 körül s így ha felmegyek, legfeljebb 5—6 napig maradhatok ott fenn. Nekünk e vásár igen alkalmatlanul jó; nekem igen hasznos volna vásár alatt itthon lennem az előfizetések miatt, mert majd Makay sétálgat és senkit sem kapnak itthon, a mi nem lesz tréfa. Aztán még az a baj is van, hogy vásár alkalmával gőzhajón utazni, kivált gyermekkel, midőn a hajó tömve van néppel, kimondhatatlan alkalmatlan lesz. Az sem igen történhetik meg, hogy én csak vásár után menjek fel, mert akkor hidegben kell visszautaznod a gyermekkel s kérdés, ha illy hidegek lesznek folyvást mint most, jár-e még akkor a gőzhajó? Vagy tán kocsin kellene visszajőni? De lehet-e kocsit Komáromban kapni? Ezt te tudod. Ezekre te tudsz legjobban felelni, mert nekem (a vásárt kivéve) igen mindegy, akár mikor utazzam. Kérlek, felelj nekem azonnal, mit gondolsz? s hogyan intézheted el legjobban a magad dolgait? Hogy én is ahhoz alkalmazhassam itt magamat s a szerint induljak.

Örömmel olvastam, mit a kis Jenőcskéről írsz, s igen óhajtom őt látni. Azt ne hidd, hogy az okos gyermek meghaljon; az alkalmasint olly alaptalan vélemény, mint sok más efféle. Igy Lenke is meghal mert korán túl eszes.

¹ Zsuzsi Beniczkyne-Bajza Lenke hű dajkája volt, a ki egész haláláig szolgálta Bajzáékat és később Beniczkyéket.

Be kell zárnom leveletemet, különben nem megy el ma a póstán. Isten áldjon meg kedves Julcsám; csókollak gyermekeiddel, testvéreiddel együtt; édes anyádat s nagyanyádat szívesen tisztellem. Szeress!

Pest oct. 25. 1840.

Józsid.

X.

Kedves Julcsám,

Épen Csapóéknál voltam, midőn leveled megérkezett. Igen vártam e levélre, de mivel azt irád multkor, hogy Csepről, csak szerdán mentek Komáromba, gondoltam, hogy nem küldvén ki senki a levelet Csepre, későn kaptad azt meg. — Azonban a levél elég jókor jött, mert vasárnapnál előbb semmi esetre nem mentem volna. Most, mivel még ma sok végezni valóm van, elégedjél meg e néhány sorral, mellyekben csak azt akarom tudtadra adni, hogy holnap 6 óraker indulok a gőzhajón és estvére Komáromban leszek, ha csak én is el nem mulasztom az órát mint ti. Azért, ha meg nem érkezném, ennek tulajdonítsd. — A rám bizottakat teljesítenem. Addig is, míg látlak *szeress*. Tisztellem édes anyádat csókolom testvéreidet s a kis gyermekeket. Öllelek.

Pest, oct. 31. 1840.

Józsid.

XI.

Kedves Julcsám,

Valahára öröndetesebb hírt érthetek leveledből és Csapónétól. Három nap óta a legnagyobb aggodalmak közt vagyok s csak írások égetésével töltöm az időt, mert nem vagyok képes valamit dolgozni; gondolatom mindig rajtad van. Hála az égnek, hogy megnyugtató hírt vehetek!

Én azt gondolom, édes Julcsám, meddig gyermekeid meg nem gyógyulnak útnak ne indulj. Minek őket hülésnek kitenni? Én miattam maradhatsz, nem vagyok semmiben úgy megszorulva, hogy azért kellene sietned. Tehát okosan és meggondolva tedd indulásodat.

Tíz pengőt zárok ide, többet nem merek, nehogy elvesszen, ha többre van szükséged inkább kérj kölcsön édes anyádtól.

Hogyan gondolhatsz olyat, hogy én készakarva nem írok neked? Tegnap is, tegnapelőtt is irtam s abból értheted, hogy én azon levelet, mellyet te csőtörtökön gondoltál általam megkaphatónak, csak szombaton délután kaptam Makay hanyagsága miatt és szombaton is, mikor már a posta elment és nem felelhettem rá azonnal csak akkor kaptam meg.

E perczben megy a posta, azért bezárom leveletemet. Isten veled, édes, kedves Julcsám. Csókolom testvéreidet s édes anyád kezét. Csókolom a szegény kis Lenkét és Jenőkét. Csapóné igen dicséri Jenőt, hogy derék fiú, és igen hamis. Csak az ég megtartaná e gyermekeket.

Öllelek! Szerető férjed

Pest, Sept. 5. 1841.

B.

XII.

Édes, kedves Julcsám,

15-dikén irt leveledet 17-dikén hozta el Makay délután három óraker. Tóth Lenczit kérdeztem tud-e alkalmat Komáromba? Ő azt felelte nem tud s így a könyvek elküldéséből semmi sem lehetett: de különben sem Széchenyi sem Kossuth munkája nincs itthon, annak adtam, ki a Széchenyit bírálja, és hihetőleg Kossuthét is fogja. Fáyét elküldhetném, de ezt magában alig érdemes; egyéb iránt ha alkalom akadand és Pali ide adja, elküldjük őket.

Csapónénak elküldtem a czédulát, de ő szokás szerint nem válaszolt. Mióta elmentél, még nem beszéltem velek, mert nem értem rá hozzájuk menni.

Igen örülök annak, a mit Jenőről irsz. De nem irtad meg tud-e már jól menni és beszél-e már valamit?

Raffay ő tisztelendősége még senkit sem küldött hozzám. Alkalmasint semmi sem lesz az egészből. — Fáy jövő szerdára Fóthra hí bennünket, de én alig megyek el. Nem szeretem a Pólya-társaságot.¹

Édes anyádról, testvéreidről nem irsz. Egészségesek-e? Mikor hordozkodik ki édes anyád Csepre? Lórika emlékezik-e még Vachot Imréről és Adorjánról? Itt az a hír van (Gaal beszélte) hogy Kőnig Rózát Egressy Béni veszi feleségül. Igaz-e?

Tóth Lenczitől hallám tegnap, hogy Csapóné jövő kedden akar indulni hozzátok: de én csak akkor hiszem, ha már elment.

— Zsuzsit, ha csak lehet, ne hozd vissza. Azt nem érdemes tartani.

Isten veled, édes Julcsám. Csókollak gyermekeiddel együtt. Édes anyádat tisztelem s idvezlem testvéreidet. Szerető férjed

Pest, Sept. 18. 1841

Bajza.

XIII.

Édes, kedves Julcsám,

Tegnap estve még napvilágnál érkeztünk Eperjesre. Utunk meglehetősen kényelemmel folyt, kivéven hogy nagy meleg volt egész Kassáig, hol egy kis eső kerekedett, melly egész Eperjesig hullongva kissé meghűtö a levegőt. Pestről kiindulva csak magunk jöttünk társ nélkül. Aszódon a conductor egy fiatal embert vett fel, ki Gyöngyösön szállott ki. Gyöngyöstől Miskolczig egy öreg úri asszonyság jött velünk. Miskolczra éjfélt után 3 óraker értünk s így gondolhatod, hogy Szontaghghal nem beszéltünk. Miskolcznál egy orosz papot vettünk fel, kivel igen jól mulattuk magunkat. Valaha Vörösmartyval járt iskolába. Ismeri őt, Karácsont és más ismerőseinket. Kassánál Eperjesig ismét két utasal szaporodtunk.

Minthogy eddig nem állottunk meg sehol, ha időm volna sem irhatnék neked érdekeset. Gyöngyöstől Miskolczig többnyire unalmas sik-

¹ Pólya József jónevű orvos.

földet jön az ember, Miskolcztól kezdve mindig szebbül a táj. A Hernád völgye egész Kassáig igen szép. Kassa tájéka s maga a város is igen gyönyörű s a táj egész Eperjesig. A mint Sáros vgyébe bejő az ember, mindent gazdagon és buján lát virulni, ha le aratott földeket nem látna az ember, azt vélné tavasz van olly zöld minden. Az emberek dicsekszenek, hogy igen termékeny esztendő van.

Itt Eperjesen ma megpihenünk holnap pedig megyünk Lőcsére. Szállva vagyunk itt Mauks Ferencz úrnál, Bártfayné közel rokonánál, Paulina és Ödön — kiket ismersz — apjánál. Bajunk eddig semmi sincs s remélem nem is lesz, azért ne aggódjál miattam.

Csókolom Lenkét és a te jó szivedet s vagyok szerető férjed
Eperjes, aug. 8. 1842.

XIV.

Édes, kedves Julcsám,

Csak röviden írok neked, mert örök mozgásban élünk s igen nehéz időt és helyet találni az írásra.

Eperjesről elindulván mult kedden Lőcsére mentünk. Ott, Fabriczyt otthon nem találván, szerdán délig mulattunk s meg néztük, a mi hamarjában látható volt: a város templomát, melly iszonyú régiség, a lutheranus templomot és a város levéltárát, mind annyi nevezetességeket. Fabriczyné vendégelt bennünket kedden estve és csötörtökön délben. Jeles, derék asszonyka, kinek utasításait igen jól használhattuk, s ki gondoskodásai által sok alkalmatlanságoktól kimélt meg. Szerdán délután elmentünk Lőcséről és estve 9 óra körül a tátrai fürdőbe (Schmeksre) értünk. Csötörtökön, pénteken a Kárpát bérceit mászkáltuk. Fenn voltunk a Lomniczon a legmeredekebb csúcson. Szombaton kipihentünk, vasárnap visszajöttünk Lőcsére és onnan még akkor nap elindulván ma Eperjesen vagyunk. Semmi bajunk sincs, csakhogy a hegymászástól igen fáradtak vagyunk. Mert a lomniczi hegymászás, nevezetesen, olly fárasztó, hogy arról még csak képzelete sincs annak, ki nem tapasztalta. Ezekről, ha otthon leszek többet.

Itt Eperjesen holnap estig szándékozunk maradni, aztán tovább megyünk Pest felé: de mivel Kassán, Miskolczon hihetőleg még mulatunk, ne várj előbb haza, mint 20. vagy 21.-dikén.

Bártfaynéól itt Eperjesen találtunk levelet, melly rám nézve is örvendetes volt, mert írta, hogy volt veled és semmi bajotok nincs. Reményilem egészségben és jól foglak benneteket látni, 6-7 nap múlva haza érkezhén.

Levelemet zárnom kell, mert a kocsi vár, ismét megyünk, itt egy kis fürdőt megnézni, Eperjes mellett. Isten veled, kedves Julcsám, csókolak ezerszer Lenkével együtt.

Eperjes, aug. 15. 1842.

XV.

Édes, jó Julikám,

Igen kedves leveledet ma 10 órakor vettem. Képzelted, melly nagyon örültem. Örültem, hogy szerencsésen utaztál, örültem, hogy nem panaszkodol rosszabbúl létedről és örültem — *neked*, hogy olly jó, olly kedves vagy, és hogy olly teljes szivből enyém vagy.

Kérdezed, miként vagyok? Igen jól; egészségem tökéletes. Csak itthon érzem magam igen pusztán, igen magányosan és úgy, mintha szivemből szakadt volna ki egy rész. Ha nem volnék olly erős lelkű, nem tudnék nyugott lenni, nem tudnék dolgozni: de így eszem csillapítja le érzéseimet. Én nem szoktam álmodni, tudod; ha csak nappal valamiről erősen nem gondolkodom. Ez éjjel veled álmodtam: sirtál és én vigasztaltalak. Miért sirtál, azt nem álmodtam meg: de azért álmodtam sírásról, mert tegnap eszembe jutott, melly nagyon sirtál elutazástok reggelén.

Leveledből értem, hogy te az én hétfői leveletem Komáromból várod édes anyádtól, a mi engem nagy aggodásba ejt, hogy leveletem nem kaptad meg; mert én, utasításod szerint, így adressáltam: »Szőny felé Csepen.« És ha te Szőnyön nem kerestettél levelet, úgy nem kaptál semmit. Az Athenaeumot is Szőnyre utasítottam ma reggel. Ezen leveletem most már Komáromba utasítom, talán így bizonyosabban megkapod. Istenem, ha nem kaptál tőlem levelet, most te búsulsz, aggodól! édes kedves Julcsám s ennek magad lézsz oka. De miért is nem kérdeztelek meg még egyszer? Én ezután mindent Komáromba utasítok, mivel úgy is azt írod, hogy a jövő héten oda mégy.

Én többnyire itthon vagyok és dolgozom, mert igen sokat kell elvégeznem, hogy nyugottan tölthessek nálatok egy hetet. Vasárnap délután Fáyéknál voltam; köszöntenek. Tegnap este Bártfayéknál, kik megszidtak, hogy nem mentem hozzájuk ebédre; ma tehát nálok leszek. Eddig a casinóban ebédeltem, egyszer Krizsicsnél is.

Szállást fogadtam a Jankovich házban, hol Vörösmarty lakik; az első emeletben azon szállást, mellyet te is láttál Pólyánéval. Ára 350 pengő. Tehát pénzben nem nyertünk. De lakásban igen, mert az szebb is, kényelmesebb is a mostaninál. A házi úr maga ki fogja festetni. Fáyné igen örül neki. Ird meg jól tettem-e, hogy kifogadtam? Olcsóbb és jobb szállás most nincs. — Ujságul semmit sem irhatok. Egressy Gábor csakugyan elmegy, mint hallom, ma. Uj alkura akart a választmánynyal lépni, de a választm. csak a réginél maradt s így nem lehetett egyezés.

Hogy elbocsátottalak, nem bánom. Mindkettőnknek nehéz ugyan az egymástól távol lét, de neked, édesem, használni fog a levegő-változás, s az ismét összejövétel meglátod, milly kimondhatlan kedves lesz mindkettőnknek. Leveled nincs tisztán írva, az semmi: de igen jól van és lelked kedvessége bele van lehelve; mivel magad nem vagy itt, azt csókoltam meg sokszor helyetted, édes kedves jó nőm. Alig várom, mikor jön tőled megint levél; az lelkemnek ünnep lesz. Ne felejts rá adatot írni; a mostanin nincs s így nem tudhatom mikor irtad.

Vörösm. a gonosz, csak tegnap estve jött meg. Téged igen szívesen köszönt.

Édes anyádat, nagyanyádat, Csapóékat szívesen tisztelem, téged pedig csókollak lélekben, gondolatban szívem minden érzésével, édes kis jószágom

Pest, aug. 2. 1843

Józsida.

XVI.

Édes, lelkem Julcsám,

Aug. 3. írt leveledet épen most veszem s még jobban örülök neki, mint a mult korinak, mert azt látom belőle, hogy nyugottabb és vidámabb vagy, a mi egészségednek is kedvezőbb.

Tegnap óta nyugtalan voltam, hogy olly sokáig semmit sem tudatál magadról. Azt gondoltam, hogy talán beteg vagy, azért nem irsz: de megint annak meggondolása vigasztalt, hogy mivel a posta nincs helyben, a küldözgetések miatt késik leveled. Mikor leveledet olvasom, úgy tetszik, mintha lelkem egy pillanatra hozzád röpiült volna veled beszélgetni: de az csak addig van, meddig képed igen élénken előmbe nem áll s eszembe nem jut, mi egészen más az, holt betűket olvasni s veled beszélni, kedves hangodat hallani, mosolygásod és szemeid pillantását, mellyekben szerelem van, látni.

Beóthy Zsigmond tegnap ment gőzhajón Komáromba. Tőle irtam egy rövid levelet Csapónénak és Csapó Juliskának, ha ismered. Csapó szállása kulcsait elvitte magával s most a szállást nem tudják kiadni, az iránt irtam neki. A tegnapi postával Athenaeumot is küldtem megint.

Irod, hogy egészséged még nem változott jobbra. Mennyit kell neked szenvedned, édes Julcsám: de ne búsítson az, egy két nap alatt nem is változhatik az meg. Türi, édes lelkem békén, szenvedésed még egykor sok örömmel jutalmaztathatik meg — ha egy olly kedves gyermeked születik, mint magad vagy.

Bajom nekem semmi sincs. Miattam ne aggódjál. Tudod, hogy ha van is néha egy kis bajom, azon maga a természet segít. — Főződ jól viseli magát. Egész nap itthon ül, még vasárnap sem megy sehová; nem megy, ha küldöm is. Bártfayék és Fáyék köszöntenek, úgy szinte Vörösmarty is.

Egressy G. elment. Szentkirályi ellen kijött a tegnapi Társalkodóban a 17 színész bizonyítványa. — Schodelné azt mondta Pólyáéknak, hogy ő most már visszavonja mind azt, mit ellenem valaha mondott és azt hiszi, hogy csakugyan én vagyok leginkább igazgatónak való ember, mert legtöbb türelmem van és tekintetet tudok tartani. — Köszönöm szépen! mikor az ember szorultságban van, mikor ki akarják fityülni, akkor hajlandó a megtért bűnöst mutatni. — Schodelék most nincsenek itt, Erdélybe utaztak. — Munkácsy Tündér Ilonáját tegnap adták és ma ismétlik. A darab nem igen *difenyás*. — A Garabonczás diák jobb. A publicumnak meglehetősen tetszett.

A gőzhajó szombaton megyen s akkor akarok én is menni. Ird meg, hol keressem szüleid lakását, mert én Komáromban járhatlan vagyok.

Kétszer utaztam át rajta, de soha sem mulattam benne egy pár óránál tovább. Szombatig még egy levelet véssz tőlem, melyet Csötörtökön írok s kezdedbe pénteken ér.

Élj boldogul, édes, kedves jó Julcsám: ne epedj, ne búsulj. Őt nap mulva meglátjuk egymást; addig légy vig, mulasd jól magad. Jankának mondd meg, hogy igen szívesen köszöntöm és kérem, ne engedje meg, hogy te bús légy.

Öllelek, édes, kedves Julikám.

Pest aug. 6. 1843.

Józsia

XVII.

Édes Juliskám,

Tegnap este kilencz óra tájban érkeztem meg s ma reggel azonnal neked írok. Holmi apró bajokat kivéve, melyek utazásnál elkerülhetlenek, mindenütt szerencsésen jártunk és igen jól mulattuk magunkat. *Rojkókék* egész háznépe igen szívesen látott bennünket; kivált az úr kifáradhatlan volt szíveségeiben és abban, hogy jól mulassuk magunkat. Szombaton este érkeztünk, az napon, hogy elindulánk, Kompoltra. Vasárnap délelőtt kísértáltunk gyalog a kompolti erdőcskébe, délután *Hevesre* mentünk kocsin az országos híró dinnye-földeket megtekinteni. A görög dinnyék ez idén nem voltak olyanok, mint máskor szoktak lenni sem nagyságra, sem izre nézve. Hétfőn vadászni és halászni voltunk *Al-Debrőn*, hol ama híres dohány terem. Kedden *Parádra* mentünk s út közben *Kőkúton* őzekre vadásztunk hajtókkal, de vadat nem láttunk, mert a vadászmeister ügyetlenül intézte el a vadászatot. Szerdán *Parádon* vadásztunk. *Parádon* már senki a fürdő vendégek közül nem volt, kivéven Ruttkay Zinit annyostól. Csütörtökön visszajöven *Parádról*, halásztunk az *al-döbrei* halastóban s Kompolton megebédelvén, lementünk *Hidvégre* a Tiszához. Másnap *Tisza-Halászi*ba mentünk, hol a tiszai urak mulattatásunkra vadászatot és nagy halászatot tartának a Tisza vizén. Igen sokan gyűltek össze, úgy, hogy az ebédnél harmincznél többen ültünk. Az ebéd a tiszaparton volt a fűzek árnyékában, szabad ég alatt. A híres halászlevet magok a halászok főzték. Ebéd után gyönyörű alföldi népdalokat énekelték a tiszai urak s köztük különösen egy fiatal pápista pap (Tóth Sándor) tűnt ki, gyönyörű szép tenor hangjával. Ritkán hallani magyar dalokat illy jól s ennyi érzéssel énekelve. Ezek a tiszai urak igen derék fiak; valódi magyar szíveséget nem igen lehetne találni, mint a mit irántunk bizonyítottak. Illyen multságoknál az a legnagyobb baj, hogy az embernek ki nem lehet kerülni a sokat evést, a mi könnyen megárhathat: de mi mindnyájan szerencsésen megláboltuk a lakomákat, egyikünknek sem lett baja, sőt én sokkal jobban érzem magam, mint Pesten szoktam. — Az én élvezetemet kissé zavarta az, hogy miattad aggódtam, valljon elmegettél-e baj nélkül, mert késő felbredésünk sok kapkodást és hirtelenkedést okozott az elindulásban. Lóritól¹ hallám, hogy szerencsésen utaztatok; csak a fejkötők maradtak itt, melyeket ő (Lóri) csak tegnap birt feladatni gőzhajóra.

¹ Vörösmartyné.

És ime, számot adtam utamról, megnyugtatósodra, hogy semmi baj nem ért s a kirándulás egészségemre vált.

Többet nem irhatok, mert ma reggel Peregrinyhez kell mennem Budára. Isten veled, emlékezzél rám és szeress, én sokat emlékeztem rád s óhajtam, hogy velem élvezhetted volna a mulatságokat.

Isten áldjon meg, csókollak a gyermekekkel együtt. Irj minél előbb, hogyan vagytok, nincs-e bajotok. Elmultak-e fejfájásaid? A gyermekek egészségesek-e?

Édes anyádat, Gáspárnét tisztellem, testvéreidet csókolom. Változatlanul híved.

Pest, sept. 9. 1844.

(Vachotték, mint hallom, még sem mondtak le az utazásról, e héten akarnak menni Cseppe, de velök még nem beszéltem, csak Zsuzsi-tól hallám ezt.)

BAJZA JÓZSEF DR.

ADATOK GYÖNGYÖSY ISTVÁN ÉLETÉHEZ.

(Második és befejező közlemény.)

1664. évi 143. jkl. Gyöngyösy Stephanus, et Georgius Kozári super Officio *Iudicatus solitum juramentum deponunt.*

Gyöngyösi Stephanus, et Joannes Pápai ad consultationem ablegati seriem legationis super datis punctis scriptotenus referunt, quae in Archivo Cottus sunt reposita, pro honorario vero conferuntur iisdem praeter Diurnum 10 Taller.

1664. évi 154. jkl. *Gyöngyösi Stephanus penes viaticum flor. 30. Cassoviam ablegatur ad literas C. Palatini adventum suum cum C. Joanne Rottál ad consultationem *Cassoviensem* notificantes, cui instructio per intorsertos deputatos concinnanda danda decernitur.

1664. évi 159. jkl. Gyöngyösi Stephanus ex Consultatione Cassoviensi redux quietantiam super persolutione Coronalis pecuniae praesentat suae legationis seriem taliter referendo: quod Comes Joannes Rottál Commissarius Regius felicem suae Maiestatis ex Comitibus Imperialibus reditum prosperumque ibidem in negotiis hujus Regni progressum, paternum item in tuendis libertatibus, et praerogativis erga hoc Regnum affectum productis suae Maiestatis literis declaraverit; status vero ad proposita memorati commissarii puncta necessitate ita exigente etiam personalem insurrectionem resolverint, ac particularem quoque equitum insurrectionem usque inchoationem personalis insurrectionis obtulerint, denique ut a quibusvis Banderiatis intertentio militaris in Consultatione Szent-Miklósiensi ad eosdem imposita nondum tamen praestita administraretur, in hocque parte refractoriorum Bona medió V. Generalis vel V. Comitibus exequantur; deciderint. Porro idem Ablegatus literas legatorum Imperialium ad status Regni 11a Julij expeditas Regnicolas ad intertentioem Militiae contra impetus Hostiles inductae hortantes in paribus, item alias Joannis Philippi Electoris Maguntiensis respectu praedictarum literarum ad C.